

WSPÓLNA PRZESZŁOŚĆ

Kamienne Ślady





Legenda



Jesteś tutaj



Punkt Informacji Turystycznej



Parkingi



Toalety



Długość trasy 3 km

Projekt trasy: Stanisław Byczkowski

Współpraca: Grzegorz Kołodziejski,
Stanisław Mikołajczyk



- | | |
|-------------------------------|-----------------------------|
| 1 Domek Portiera | 8 Ławka Adolfa |
| 2 Dom Inspektora Parku | 9 Plac Zatonie |
| 3 Zacisze Doroty | 10 Plac Valençay |
| 4 Domek Wędkarski | 11 Miejsce Elfów |
| 5 Miejsce Marii | 12 Miejsce Stolberga |
| 6 Wyspa Marii | 13 Chatka Klarv |
| 7 Oranżeria nad Bobrem | 14 Most Elżbiety |

Trasa Turystyczna „Kamienne Ślady Przeszłości” w Parku Książęcym w Żaganiu

Park Książęcy w obecnej postaci ukształtowany został w latach 1844–1859 przez księżną Dorotę de Talleyrand-Périgord i jej nadwornego ogrodnika Friedricha Teicherta. Na obszarze całego założenia utworzono wówczas liczne punkty widokowe oraz malownicze zakątki służące odpoczynkowi i kontemplacji otaczającego krajobrazu. Każde z tych miejsc, a także zaciszne gaje, dorodne drzewa, polany, łąki i mosty posiadały nazwy, które wyryte zostały na stojących przy nich kamieniach. Nazewnictwo w większości upamiętniało członków, przyjaciół i znajomych rodziny książęcej oraz ważne osobistości. Do dnia dzisiejszego na terenie Parku Książęcego zachowało się kilkanaście takich kamieni. Kilka z nich znajduje się na trasie ścieżki spacerowej „Kamienne Ślady Przeszłości”, która liczy około 3 kilometrów. Trasa rozpoczyna się przed pałacem książęcym w Żaganiu i prowadzi przez ogród pałacowy do parku średniego zwanego Bażanciarnią. Przebieg szlaku oznakowany jest betonowymi słupkami z umieszczonymi strzałkami kierunkowymi koloru czerwonego oraz tablicami informacyjnymi. Zachęcamy do wyruszenia kamiennymi śladami przeszłości.

Domek Portiera

1



Domek Portiera był jedną z pierwszych budowli parkowych tworzonego od 1844 roku przez księżną Dorotę de Talleyrand-Périgord nowego założenia pałacowo-parkowego. Został wybudowany w 1845 roku po uprzednim rozebraniu pozostałości murów miejskich biegnących w kierunku pałacu. Obok domku w przeszłości znajdowała się jedna z trzech żagańskich bram – Brama Bożnowska, która wraz z fosą i murami miejskimi była częścią średnio-wiecznego systemu obwarowań miejskich. Domek w czasie panowania Ludwika Napoleona – syna księżnej Doroty, został znacznie powiększony.

Dom Inspektora Parku

2



Widoczny z tego miejsca budynek wzniesiony został w 1849 roku jako siedziba książęcego inspektora ds. ogrodów. W okresie panowania księżnej Doroty de Talleyrand-Périgord ogrodnikiem nadwornym był Friedrich Teichert, który na tym stanowisku pracował od 1829 roku. W roku 1852 podniesiony został do rangi książęcego inspektora ogrodowego. Na krótko przed śmiercią księżnej Doroty zastąpił go na tym stanowisku Hermann Gireoud. W drugiej połowie XX wieku podczas remontu budynku usunięto wszystkie elementy sztukatorskie, a także odgrodzono go od terenu parku. Do dziś zachował się herb książęcy, który widoczny jest nad wejściem do budynku.

Zacisze Doroty

3



W miejscu, w którym widzimy kamienny krąg, znajdowało się ustronie zwane Zaciszem Doroty. Miejsce to otoczone było jodłami i brzoźami, a w jego centralnym punkcie znajdował się pień starego dębu dekorowany kwiatami zwany Dębem Lulu. Wokół dębu rozmieszczone były ławki wykonane z konarów korzeni drzew, a także stoliki z pni będących pozostałością po wyrębie drzew. Sceneria tego miejsca została całkowicie zmieniona pod koniec XIX wieku.

Domek Wędkarski

4



Domek Wędkarski, a właściwie altana-pawilon, wybudowany został w 1853 roku. U jego podnóża brzegi stawu umocnione zostały kamieniami i obsadzone roślinnością liściastą tworzącą oprawę dla spadającej spiętrzonej wody. Dwa lata później za domkiem wzniesiono widoczny z lewej strony spichlerz i nowy książęcy młyn. Z inicjatywy księcia żagańskiego Ludwika Napoleona w 1880 roku pawilon został gruntownie przebudowany i znacznie powiększony.

Miejsce Marii

5



Widoczny tutaj kamień oznacza miejsce odpoczynku, a zarazem punkt widokowy. Rozpościerał się z niego widok na zaporę na Bobrze, most, księżęcy młyn, a także na malowniczo położony tartak na przeciwnym brzegu rzeki, zniszczony przez powódź w 1897 roku. Miejsce upamiętnia wnuczkę księżnej Doroty, Marię Dorotę de Castellane, która 3 października 1857 roku wyszła za mąż za Anttoniego Radziwiłła.

Wyspa Marii

6



W parku książęcym punkty widokowe, miejsca odpoczynku, zaciszne gaje, dorodne drzewa, polany, łąki, mosty, a także ławki posiadały nazwę. Nazewnictwo nawiązywało do historii księstwa, członków rodu książęcego, wybitnych osobistości, a także do miejscowości, z którymi byli oni związani. Wyspa, a właściwie sztuczny półwysep, na którym się obecnie znajdujemy, nazwany został Wyspą Marii. Na widocznym w głębi postumencie znajdowała się kopia posągu Diany z Gabii, którą można było podziwiać z umieszczonych obok ławeczek.

Oranżeria nad Bobrem

7



Oranżeria zbudowana została w roku 1799 według projektu C.V. Schultze. Uroczyste wmurowanie kamienia węgielnego pod jej budowę miało miejsce 23 maja 1796 roku. Książę Piotr Biron uczestniczył w tym wydarzeniu osobiście. W 1853 roku przeprowadzone zostały prace restauracyjne przy obiekcie i włączono go w obręb zakładanego z inicjatywy księżnej Doroty Ogrodu Holenderskiego. Za panowania syna księżnej Doroty Ludwika Napoleona przed fasadą oranżerii postawiono Fontannę Kwiatową, którą później zastąpiono fontanną z wazą. Na stojących obok niej postumentach umieszczone były kopie posągów Merkurego i Hebe – pierwszy autorstwa Giovanniego de Bologna, drugi Antona Canovy.

Ławka Adolfa

8



Ławka Adolfa to jeden z wielu punktów widokowych, które znajdują się w parku książęcym. Punkt umiejscowiony został na skraju przesieki zwanej Linią Birona, ciągnącej się od Młynówki aż do północnego brzegu Tylnego Bobru. Rozpościerał się z niego widok na pałac i Most Elżbiety łączący ogród pałacowy z Bażanciarnią. Miejsce upamiętnia dyplomatę Adolpha Fouriera de Bacourt (1801–1865) – przyjaciela, powiernika i wykonawcę ostatniej woli zmarłej w 1862 roku księżnej Doroty de Talleyrand-Périgord.

Plac Zatonie

9



Nazwa placu nawiązuje do miejscowości Zatonie (niem. Günthersdorf) będącej obecnie dzielnicą Zielonej Góry. Księżna Dorota de Talleyrand-Périgord po śmierci swej najstarszej siostry Wilhelminy przybyła z Francji do Prus z zamiarem uregulowania kwestii majątkowych. W czerwcu 1840 roku zamieszkała w małym pałacyku w Zatoniu należącym do niej wraz z dobrami, które tytułem uposażenia posagowego otrzymała z mocy testamentu ojca. Po śmierci księżnej w 1862 roku dobra zatońskie odziedziczył jej syn Aleksander Edmund. Na litografii widoczny jest pałac w Zatoniu, w którym księżna Dorota przebywała do 1844 roku.

Plac Valençay

10



Plac Valençay to zaciszne miejsce służące do odpoczynku utworzone w 1858 roku. W jego centralnej części umieszczony był pawilon przypominający dzisiejszą otwartą altankę ogrodową. Nazwa placu nawiązuje do francuskiej rezydencji Talleyrandów w Valençay w Dolinie Loary. Księżna Dorota de Talleyrand-Périgord przebywała we Francji w latach 1809–1840. Zamek w Valençay był ostatnim miejscem pobytu księżnej przed jej powrotem do Prus.

Miejsce Elfów

11



Widoczny przed nami kamień znajduje się w centralnej części Bażanciarni, w miejscu styku Linii Birona z Łąką Wilhelminy. Nazwa miejsca odbiega od przyjętego nazewnictwa pozostałych punktów widokowych i miejsc odpoczynku, które w większości upamiętniały osoby z otoczenia rodziny książęcej. W dolnej części kamienia umieszczona jest data 29.05.1855, która najprawdopodobniej symbolizuje zakończenie urządzania tworzonego od 1844 roku przez księżną Dorotę, założenia pałacowo-parkowego.

Miejsce Stolberga

12



Miejsce Stolberga to zaciszny zakątek parku położony na skraju Linii Birona. Miejsce służyło wypoczynkowi i kontemplacji otaczającego krajobrazu. Roztaczał się z niego wspaniały widok na dorodne zagajniki i wiekowe dęby oraz na rozległą polanę zwaną łąką Wilhelminy. Miejsce upamiętnia hrabiego Antona Stolberg-Wernigerode (1785–1854) – ministra państwowego, a później ministra domu królewskiego. Utworzono je w następnym roku po jego śmierci.

Chatka Klary

13



Chatka Klary powstała za panowania księżnej żagańskiej Wilhelminy. W czasach księżnej Doroty została ona wzniesiona na nowo jako drewniana konstrukcja na rzucie koła z różnobarwnymi witrażami. Domek pełnił funkcję herbaciarni oraz miejsca do wypoczynku i podziwiania widoków. Podczas powodzi w 1897 roku chatka uległa zniszczeniu. Odbudowano ją w prostszej formie jako otwartą ze wszystkich stron altanę. Miejsce upamiętnia wychowankę księżnej Wilhelminy – Klarę Bressler.

Most Elżbiety

14



Most łączył ogród pałacowy z Bażanciarnią. Jego istnienie potwierdzone jest od co najmniej 1787 roku. W czasie panowania księżnej Doroty nazwano go Mostem Elżbiety dla upamiętnienia królowej Prus Elżbiety Ludwiki Wittelsbach. Za czasów Talleyrandów most był wielokrotnie remontowany i przebudowywany. Wiadomo, iż w 1897 roku znacznie ucierpiał w następstwie powodzi i został odbudowany dopiero w 1901 roku. Dawny Most Elżbiety usytuowany był około 20 m powyżej dzisiejszej Kładki Parkowej.

Wschodnioniemiecki Ogród Różany w Forst (Lausitz)

Między różami a historią

Wschodnioniemiecki Ogród Różany we Forst (Lausitz) jest czymś znacznie więcej niż założeniem ogrodowym. Między różami, alejami i osiami wodnymi zachowały się liczne kamienne świadectwa, które można odczytywać jako ślady historii. Rzeźby, fontanny i elementy architektoniczne opowiadają o nurtach artystycznych, rozwoju technicznym i przemianach społecznych XX wieku.

Wschodnioniemiecki Ogród Różany dzieli się na Park Róż, Park na wyspie Wehrinsel oraz Park na wyspie Reisigwehrinsel. To właśnie w Parku Róż koncentrują się te kamienne elementy, które do dziś kształtują historyczny obraz całego założenia. Tworzą one sieć śladów pamięci, odsłaniającą się stopniowo podczas spaceru po ogrodzie.

Fot. Alicja Zielonka



Historyczne wejście główne i Fontanna Różana

Jednym z najważniejszych kamiennych śladów jest historyczne wejście główne, które już podczas Wystawy Róż i Ogrodnictwa w 1913 roku pełniło funkcję reprezentacyjnego wejścia na teren ogrodu. Dzisiejsza forma nawiązuje do pierwotnych, tymczasowych zabudowań i została odtworzona w 1993 roku jako rekonstrukcja inspirowana historycznym pierwowzorem.

Pomiędzy symetrycznie rozmieszczonymi pawilonami znajduje się tak zwana Fontanna Różana, będąca dziełem cottsbuskiego rzeźbiarza Waltera Adlera. Założenie łączy architektoniczną surowość z figuralną dekoracją utrzymaną w stylistyce secesji. W centrum znajduje się postać Flory, bogini kwiatów. Otaczają ją cztery anioły – alegoryczne przedstawienia pór roku, symbolizujące cykl natury.

Zastosowanie betonu jako materiału nawiązuje do eksperymentalnej fazy wykorzystania nowoczesnych materiałów budowlanych w architekturze ogrodowej początku XX wieku. Równocześnie widoczne jest tu dążenie do połączenia sztuki i architektury w jedną, spójną całość.

Fot. Leo Seidel



Ogród Nowości z fontanną kaskadową

Ogród Nowości łączy ogrodniczą innowację z tradycją. Od lat 30. XX wieku służy prezentacji nowych odmian róż i tym samym symbolizuje nieustanną zmienność kultury ogrodowej.

Centralnym elementem tej części ogrodu jest fontanna kaskadowa. Pierwotnie wzniesiona w 1913 roku w innym miejscu, już krótko po wystawie została przeniesiona do Brodów/Pförten i dopiero z okazji 100-lecia ogrodu została odtworzona. Podstawą rekonstrukcji były zachowane fragmenty znajdujące się w polskich Brodach.

Dzięki temu fontanna zyskuje również wymiar historii transgranicznej. Jako obiekt zrekonstruowany pozostaje jednocześnie świadectwem oryginału i jego współczesnej interpretacji – kamiennym śladem łączącym przeszłość z teraźniejszością.

Fot. Alicja Zielonka



Dziedziniec z kolumnadą

architektura krajobrazu
i ochrona przeciwpowodziowa

Dziedziniec kolumnowy powstał w ramach prac związanych z ochroną przeciwpowodziową i budową wałów przeciwpowodziowych nad Nysą w latach 20. XX wieku.

Pergole i ścieżki nadają tej przestrzeni spójność architektoniczną i sprawiają, że stanowi ona ważny punkt orientacyjny w parku. Jednocześnie można tu szczególnie dobrze doświadczyć sekwencji różnych przestrzeni ogrodowych.

Choć nasadzenia na przestrzeni dziesięcioleci wielokrotnie się zmieniały, zasadnicze struktury budowlane pozostały w dużej mierze zachowane. Zachowują one pierwotną ideę tej przestrzeni i czynią z dziedzińca z kolumnadą sugestywny przykład trwałości kamiennej kompozycji.

Fot. Alicja Zielonka



Tańczące Fontanny

przemiany i rekonstrukcja

Tańczące Fontanny tworzą centralny zespół wodny Parku Róż. Założone już w 1913 roku, były wielokrotnie przekształcane, a ostatecznie w 2004 roku zrekonstruowano je według historycznych planów.

Geometryczna forma basenów, kamienne obramienia i rytmicznie rozmieszczone strumienie wody ukazują ścisły związek architektury z naturą. Zarazem kolejne przekształcenia tego założenia odzwierciedlają zmieniające się koncepcje projektowe XX wieku.

Dziś fontanny tworzą harmonijną całość i należą do najchętniej fotografowanych motywów przez odwiedzających park.

Fot. PatLografie Patrick Lucia



Fontanna z niedźwiadkami na wyspie Wehrinsel

Szczególnie wyrazistym przykładem „kamiennych śladów” jest fontanna z niedźwiadkami na wyspie Wehrinsel. Również ona została wykonana przez Waltera Adlera i przedstawia pełną ruchu, zabawną scenę z udziałem kilku niedźwiedzi ukazanych w żywej interakcji.

Fontanna pokazuje artystyczną jakość wczesnego wyposażenia parku i znaczenie indywidualnych osobowości twórczych dla kształtowania całego założenia. Jest zarazem świadectwem utraty i przywracania dziedzictwa: część elementów została zniszczona podczas II wojny światowej, lecz później udało się je odtworzyć na podstawie zachowanych fragmentów.

To połączenie oryginalnych elementów i odlewów sprawia, że fontanna jest autentycznym miejscem pamięci. Odwołuje się do przełomów w historii, a jednocześnie pokazuje wysiłki na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego.

Fot. PatLografie Patrick Lucia



Ogród Zapachów ze Zdrojem z Wężem oraz Dziedziniec z pergolami z Fontanną z Lwem i Fontanną z Żabą

Ogród Zapachów tworzy wyjątkową przestrzeń tematyczną we Wschodnioniemieckim Ogrodzie Różanym, w której zmysłowe doznania i historyczna kompozycja przenikają się wzajemnie. Choć dziś w centrum uwagi znajdują się przede wszystkim pachnące rośliny – róże, zioła i byliny – całe założenie odwołuje się jednocześnie do swojej wielowiekowej historii.

Centralnym elementem kamiennym jest fontanna w kształcie węża z figurą „chłopca czerpiącego wodę”, wykonaną przez rzeźbiarza Waltera Adlera. Jego wkomponowanie w zmieniające się koncepcje nasadzeń stanowi doskonały przykład tego, jak żywa natura i trwała kamienna forma nakładają się na siebie.

W sposobie, w jaki źródło wpisano w zmieniające się koncepcje nasadzeń, szczególnie dobrze widać, jak żywa natura nakłada się na trwałą kamienną formę.

Ten obraz dopełnia Dziedziniec z pergolami. Dzięki Fontannie z Lwem i Fontannie z Żabą ukazuje on zarówno utratę historycznego wyposażenia, jak i jego odzyskiwanie.

Fot. PatLografie Patrick Lucia



Dziewczyna z dzbanem

Rzeźba „Dziewczyna z dzbanem” należy do dzieł sztuki Wschodnioniemieckiego Ogrodu Różanego, które zaginęły, a następnie odzyskano. Została pierwotnie wykonana w 1913 roku przez cottbuskiego rzeźbiarza Waltera Adlera i stanowiła część pierwszego wyposażenia Wystawy Róż i Ogrodnictwa. Pozostawała na terenie ogrodu do lat 40. XX wieku, po czym prawdopodobnie zaginęła wskutek zniszczeń II wojny światowej.

Jej obecność w dzisiejszym kształcie jest wynikiem skomplikowanej rekonstrukcji. Ponieważ nie zachowały się ani oryginalne fragmenty, ani formy odlewnicze, figurę można było odtworzyć wyłącznie na podstawie historycznych fotografii. Rzeźbiarz Christoph Enk opracował w tym celu modele z gliny, które następnie dopracowano w ścisłej współpracy z konserwatorami zabytków.

Ponowne ustawienie rzeźby w jej pierwotnym miejscu oznaczało powrót nie tylko samego dzieła, lecz także fragmentu utraconej historii. „Dziewczyna z dzbanem” staje się tym samym przykładem troskliwego podejścia do dziedzictwa kulturowego oraz tego, że pamięć można na nowo odtworzyć nawet z zachowanych jedynie fragmentarycznie śladów.

Fot. PatLografie Patrick Lucia



Wschodnioniemiecki Ogród Różany w Forst (Lausitz)

Godziny otwarcia

PARK RÓŻ

1 maja – 30 września, godz. 09:00–18:00
wstęp płatny

1 października – 30 kwietnia, godz. 09:00–17:00
wstęp bezpłatny

PARK NA WYSPIE WEHRINSEL

I PARK NA WYSPIE REISIGWEHRINSEL

Park na wyspie Wehrinsel oraz Park na wyspie Reisigwehrinsel są dostępne bezpłatnie przez cały rok. Wyjątek stanowią wydarzenia specjalne.

Wehrinselstraße 42–46, 03149 Forst (Lausitz)
www.rosengarten-forst.de

Wskazówka: kto chce dalej podążać śladami historii, może w centrum miasta odkryć Szlak Kultury Przemysłowej, prowadzący do ważnych miejsc związanych z dziejami przemysłu włókienniczego. Po drodze można zobaczyć imponujące dawne zabudowania fabryczne – czerwone ceglane obiekty, stare tkalnie i dziedzince przemysłowe – które opowiadają o dawnym bogactwie produkcji sukna. Szczególnie warto odwiedzić Muzeum Historii Włókiennictwa i Przemysłu Łużyc w Forst, które daje fascynujący wgląd w przeszłość, teraźniejszość i przyszłość historii przemysłowej oraz dziejów miasta.



Audioprzewodnik
w języku polskim
i niemieckim

Urząd Miasta Żagań
Plac Słowiański 17
68-100 Żagań
urzadmiasta.zagan.pl

♦ 2026 ♦



Interreg



Kofinansiert von
der Europäischen Union
Współfinansowany przez
Unię Europejską

Brandenburg – Polska



Projekt „Wspólna przeszłość – Kamienne Ślady”
współfinansowany jest z Funduszu Małych Projektów
w Euroregionie „Sprewa-Nysa-Bóbr” dla Programu Współpracy
INTERREG VI A Brandenburgia-Polska 2021-2027 w ramach
Europejskiej Współpracy Terytorialnej

ISBN 978-83-980553-8-3